EDEBİYAT

AYLIK DERGİ ★ Sahibi, sorumlu yönetmeni : Ahmet Bayazıt ★ Yönetim yeri : Ankara, Cebeci No. 45/C ★ Her türlü haberleşme ve havale adresi : P.K. 50 Bakanlıklar — ANKARA
EDEBİYAT adı anılmadan dergiden yazı iktibas edilemez. ★ Basıldığı yer : Nüve Matbaası ★ Sayısı 100 Krş, Yıllık abonesi 10 TL. ★ 1. Yıl, 1. Sayı ★ ŞUBAT 1969

NURİ PAKDİL

KALEMİN YÜKÜ

I.

Niçin yazıyoruz? Nedir amacı kalemi elimize alışımızın? Yazar önce bunları düşünerek masaya oturan kişidir. Bir ağacın çiçek açması gibidir yazının yazılması. Bir kadın doğum yapar, sancının sonu muştudur, yazarın da cümleleri öyle. Yazar ondan dönemez artık, bağlanmıştır.

Hiç kuşkusuz, insanın sürekliliği, canlıların sürekliliği nasıl cinsel bir zorunluluksa, düşüncenin, duygunun, bunlarla yoğurulmuş akıl verilerinin sürekliliği de bir zorunluluktur. Bu da edebiyatla olanak kazanıyor ancak.

Söz de böyle.

İsa peygamberden önceki dönemlerde de söz (kelâm=parole) toplumların şah damarıdır âdeta. Örneğin eski yunanda, toplumun bir kefesinde devlet varsa, öbüründe de söz vardır, kıl payı kalır aralarında.

Eski uygarlıkları düşünüyorum. Mısır uygarlığından kala kala papirüsler vardır elimizde yazılı kalıntı olarak. Mezepotomya uygarlığından, hitit uygarlığından ne kaldı? Bunların birer ölü uygarlıklar olarak anılışı, o çağlar edebiyatının (yoksa yok muydu edebiyatları?) sonraki dönemlere ulaşamayışındandır. Kuşkulanmıyor da değiliz, bu ölü uygarlıkların gerçekte yaşamış olduklarına bile inanası gelmiyor insanın. Oysa yunan uygarlığını günümüzde sürdüren, döneminin edebiyatı.

Kendisinden önceki kutsal kitaplarda olduğu gibi, incille de aydınlatılmak istenir kalemin yükü. Ne varki salt bir bildirimden öteye geçmez bu, insanla insanın tüm sorunlarıyla kalemin ilişkisi üzerinde durulmaz. Bütün bu kutsal belgeler, varoluş sürecini belli bir yere getirmek için inmiştir, bir ara bölgedir o.

Şunları yazmak istiyorum. Bu dönemlerde yazının, sözün, geniş anlamda edebiyatın insanla ilişkisi mutlak bir yoruma kavuşturulamamıştı. Yazarlar düşünmüyorlardı kalemin yükünü, bağlandıklarını bağladıklarını yazılarıyla. Öğretilerdeyse varoluşun gereği bir araştırmadır bütün yapılan, çözümsüz.

Herkes boş dursa kalem boş durmaz, yine yazar bu dönemlerde, gerçek tutucularını kollamak şartıyla usanç duymadan, bıkkınlıktan uzak kalarak.

II.

Yeni bir düzen aklı yenilerken, bilinci yenilerken, savaşı yenilerken, kalemi de açar. Bizim kalemlerimiz bu yeni düzenle yontulan kalemlerdir. Mutlak Öndere «oku» diye inmeye başlar Mutlak Kitap. Sürekli açıklar varoluşu, anlatır kişiye seçimin gereğini, kişinin kendi kendini kurduğunu. İnsan kutlanır tespitleriyle, övülen özgürlüğüdür kişinin Mutlak Kitapta. Bir yerinde de, hiç bir şeyin unutulup yitmemesi, tespit olunması için Tanrı katında bir kitabın bulunduğu yazılıdır.

YENİ DÜZEN'le insanın durumu mutlak bir konuma kavuşturulmuştur. Çok geniş anlamda alıyorum insanın durumunu. Doğumu, yaşantıyı, insanın herkesle, her şeyle, Tanrıyla ilişkisini, zenginliği, yoksulluğu, işçiyi, emeği, tabiatı, eşyayı, hayvanı, devleti, mukavemeti, isyanı, egemenliği, bağımsızlığı, itaatı, inancı, inkârı, ekzinstans gereğini, ölümü, ölümden sonra dirilmeyi, hesaplaşmayı, mutlak yargılamayı.

Düşünüyorum da, gerçekten kalemin görevi, ne koyarsak koyalım adını, insanın şartı olan her oluşumu, her durumu anlatmak olmuyor mu? İşte bu YENİ DÜZENLE, kalem, hiç şaşırtılmamak üzere göreve çağırılmıştır, yeniden çağrılmaktadır. Bu çağrı, tüm insanlığın kurtuluşu için bir çağrıdır.

Nedir bu mutlak konum? Şehadet kelimesi, namaz, oruç, zekât, hac; meleklere, kitaplara, peygamberlere, kadere, kıyamete, ölümden sonra dirilmeye tam inanç; bunlar insanın mutlak konumunu anlatmaktadır. Şehadet kelimesi, bir seçimdir, inancı seçmektir sözle, yürekle. Kurtuluş bölgesinin tanrı adıyla açılan kapısıdır o, varoluşumuzun ödülü. Sartıriyen edebiyatın bağımlılık yönünü, iki dünya savaşı yıkımları sonunda bir kurtuluş gömleği gibi giyen kırklar avrupası, insanın asıl inanç bağımlılığı ile şartlanması gerektiğini niçinse düşünemiyordu. Bağımlı edebiyat, savaşla şoklanan insanı tutmak istiyordu yıkılmasın diye, önce yazarından başlayarak. Aslındaysa insan, doğumla varoluşun şokuna uğramıştır zaten, ilk o vakit tutmalı insanı, şehadet kelimesiyle yapılan budur, insanın varoluş şokı karşısında kazandığı ilk bağışıklık. Bunun için, YENİ DÜZENİN bağlıları, ilk bağışıklığı kazanan mutlu kişiler olmalıdırlar. Ey romancı, ey ozan, ey hikâyeci, ey oyun yazarı, açıyor musunuz kalemlerinizi yeniden? Bunları yazmadan nasıl geceleri uyuyabiliyorsunuz? İnanmış kişinin birey olarak olsun, topluluk olarak olsun bilinçlenmesini, kendisini, toplumunu denetlemesini, günde beş kez kritik etmesini sağlar namaz. Zamanla mekân uyumlanıyor böylece, zaman olsun mekân olsun insanla şartlanırken, öte yandan insan da bunları daha iyi anlamaya çalışır. Bunları yazmayacak mıdır kalem? Yazılmadan bunlar, sürekli yazılmadan, kalem nasıl ödeyecektir borcunu? Oruçtur açlığın tokluğun (sır)ın beklemenin gizliliğinin, yenişin, kötülükle savaşın, yemeğin, tabiatın, gecenin, akşamın, gün batışının, seherin anlatımı. YENİ DÜZENİN gelmesiyle, en verimli inanç şöleninin, ekonomi olayının, mal olayının, devlet olayının, paranın sürekli el değiştirme olayının, kapitalizmin kuyulara kaçışı olayının, marksizmin kıskançlıktan çılgınlık hastanelerine doluşu olayının, zekât olduğunu yazmakla görevlidir kalem. İnsanı, nerede olursa olsun, neye inanırsa inansın, bu olay üstünde düşünmeye çağırıyor Mutlak Önder'in izleyicileri olan namuslu yazarların bilinçli kalemleri. Yazılacaktır mutlaka zekâtın destanı. Görüyorum ben zekâtın destanını yazacak kalemleri, o öpülesi kalemleri, mürekkebi ölümsüzlük olan o kalemleri. Bireysel, toplumsal, git git tüm varoluşu kuşatan, yıl yıl yılın olayı olan, en kutlu bir çeşit konukluk olayının, ev sahibi Yaratan olan, zamanın sabunla yıkandığı arındığı haccın anlatımını, yorumunu kim yapacak ey romancı, ey ozan, ey hikâyeci, ey oyun yazarı?

Okuduğum kitapları düşünüyorum. Siz de düşününüz bir ara okuduğunuz kitapları, üşenmeyin. Kitaplığınıza da bakınız isterseniz. Okuduğum kitapların hepsinde, hiç ayırım yapmıyorum, ama hepsinde, meleklerden, kitaplardan, peygamberlerden, kıyamet gününden, kaderden, ölümden sonra dirilmeden, ne oranda olursa olsun, ne ad altında olursa olsun, hangi biçimde verilirse verilsin, bir tem buluyorum. Ayıramıyoruz insanı bunlardan. Demek ki insanın ayarı mutlak konuma göredir, siz ne yaparsanız yapın ona. Her çağın edebiyatı, bu temlere yöneliyor ister istemez.

III.

Çağımız, kalemimizin önüne lök gibi çökmüştür. Mutlak Kitaba inanmış yazarlar, ülkelerinin yanlış şartlanmasını düzeltme savaşına girerlerken, ayrıca, tüm çağ birikintisi yoğunlaşan emperyalist yargılarla da vuruşacaklardır. Onun için, MUTLAK KİTABA inanmış yazarlar, kalemlerini artık iyice açıyorlar. Onların kalemlerinde kıskançlığı, hak yiyiciliği, döner aynalığı, küfür lâvını, övgü yılanlığı sırnaşıklığını, ölü yıkayıcılığını, halk düşmanlığını, kin işkencesini, ulu çınar ağacı kurtluğunu, devrim yarasalığını, marksizm sinekliğini bulamayacaksınız. ama hiç bir zaman. Onların kalemleriyle dostluk, barıştırıcılık, gerçek eleştirme, mutlağa çağırı yenilenecektir. Çağın inanma gereğini söyleyeceklerdir mutlaka, ellerinde mürekkebi ölümsüzlük olan kalemleriyle, önlerinde tarihin yargısı, halk sevgisi, alınteri sevgisi, çalışan güçlü bileklerin itim gücüyle, Yaratanın başlangıçta kutsadığı emeği savuna savuna.

Çağdaş edebiyatımız, MUTLAK KİTABIN izdüşümü kollayıcısı, yerli düşünceyle olsun, yerli duygularla olsun, yeniden bir alış verişe girişmeden gelişemez, diyorum. Israrla bunu söylüyorum, gerektiği için söylüyorum. Edebiyatımızı yeni bir alana, bakışa, genişliğe, yerliliğe, tarihiliğe, asıl olmak olanağına kavuşturmak istiyoruz, bunun da ancak düşünceye konan yasakların, bağnazlığın kaldırılmasıyla olanak kazanabileceğini de biliyoruz tabii.

Kimdir bunlar batıcılık adına düşünce kaynağımızı, duygularımızı kurutanlar, sonra sonra marksizmle öcüleyenler? Halk mı bunlar, halktan mı bunlar? Hepsi bunların halka düşman. Hepsi bunların MUTLAK KİTABA düşman. Hepsi bunların semirilmiş kompradorluğun haz maymunu. Hepsi bunların bizans artığı, batı bulamacı, marksist boyacısı, ellerinde çimentodan bir devrim, kanımızı emen edebiyat istilâcılarıdır. Dostoyevskinin anlattığı bay gradovskilerdir bunların hepsi.

Ülkemiz batıya yöneleli beri, edebiyatımız koptu yerli düşünceden, yerli duygudan, yadsıyacak güç kaldı mı kimsede bunu? Nedir edebiyatımızın bitmez tükenmez kaynağı bugün? Batıcılık, arkasından marksist fırtına, insanımızın MUTLAK KİTAPLA edindiği konumunu sarstı. Türkiye bunun için sallanıyor, bir deprem uygulanıyor edebiyatımızda. Yazarların kalemleri, çok sinir hastası birinin ruh durumunu yansıtıyorlar gibi, batıcı yazarların, marksist yazarların kalemleri. Özellikle son elli yılın edebiyatı bir panik edebiyatıdır adeta. Enkaz altındaki insanın bulabildiği parçalarını yazıyor kalem, eserleri bu. Öte yandan hırsızlara gün doğmuştur.

Hiç bu böyle sürebilir mi? Süremeyeceği ortadadır. Yerli düşünceyle, yerli duygularla beslenmemiş romanı da, şiiri de, hikâyeyi de, oyunu da reddediyor halk, ulusumuz.

Yeniden edebiyatla halkın arasını bulmak uğruna yola çıkan yazarlar: en kutlu yazarlar bunlar olacaklardır.

IV.

Yalnız Türkiyede değil tabii kalemin bu bitmeyen çilesi. Orta doğu ülkelerinde, afrika ülkelerinde, latin amerika ülkelerinde, aslındaysa kendi kendisi olmak bilincine varmak isteyen tüm ülkelerde, bu ülkelerin yerli yazarları, tüm emperyalist akımlara, düşüncelere, inanç sömürücülüğüne, açıkçası yerli olmayan inançların düşüncelerin anlayışların şartlamasına karşı koymak için, sarılmışlardır kalemlerine, savaşmak için. Hep yerli düşünceyi, hep yerli duyguları, kendi uygarlıklarını yazmak, bunları yaşatmak, eserlerini bu kaynaklarla besleyerek verimlendirmek için çalışıyorlar.

Ne işi var ülkemizde batıcılığın? Marksizm ne arar? Bunlar yabancılaştırıyorlar beni. Mukavemet ede ede aştım barikatları. Edebiyatının yabancılaşması, ölümü demektir o ülkenin.

Türkiye'de olsun, yukarda değindiğim ülkelerde olsun, edebiyatı yabancılaşmaktan kurtarma görevi, bu kutsal sorumluluk, yazarlara düşmüştür. Çağın, her bilinçli ülkede (bilinçli yazarların toplandığı ülkeler demek en doğrusu) en kutlu savaşı, yerli düşünceyi olsun, yerli duyguyu olsun, o ülke edebiyatının beslenme kaynağı yapma savaşı olacaktır.

V.

Kalemin yükü ilk yazıldığı andan beri git git çoğalıyor tabii.

Ya çağımız? Çağımızsa, iki dünya savaşının ardından kesin hesaplaşmasını daha yapmadan bloklarla tabakalaşmıştır. Bu tabakaları ağır ağır çözecek olan edebiyat olacaktır yine. Çünkü edebiyattır çağda en önde yürüyen. Çünkü bir kısım edebiyatçılar ülkeyi, babasından kopmuş bir sefih gibi harcarlarken, o ülkeyi o sefih çocuktan teslim alan, dinlendiren, kendine getiren de yine bir kısım edebiyatçılardır, biri batıcılar; teslim alanlar, kurtaranlar da yerli yazarlar.

Nerede bir insan eziliyorsa, zulüm görüyorsa, ezilenin yanındayız, onunla birlikte başkaldırıyoruz işkencenin her çeşidine, her biçimine, MUTLAK KİTAPLA gelen MUTLAK DÜZENİN (YENİ DÜZENİN) yazarlarının yaptıkları gibi. İslâm edebiyatı, insanın edebiyatı, bunun en doğal sonucu olarak ta işkenceyi yenme edebiyatıdır, işkencenin her biçimi, zulüm, haksız savaş bizim için ne kadar uğrunda başkaldırdığımız durumlar oluyorsa, o kadar da düzenliliğin edebiyatıdır hiç kuşkusuz.

MUTLAK ÖNDERİMİZİN son haccındaki o büyük konuşmasını sanırım şimdiye değin okumuş olmalısınız, okunmadınızsa, dilerim hemen

(Sonu Sayfa 4 de)

RASİM ÖZDENÖREN

YENİ DÖNEMLE

Yeni bir edebiyat döneminin eşiğine geldik. Bu dönem, edebiyatta ilk örneklerini vermeye başlamıştır. Bu edebiyat, kendinden önceki edebiyattan çok belirgin özelliklerle ayrılıyor. En başta, özce taşıdığı yük, geçmiş dönemlerde yapılmamış, ya da dış etkenlerle yapılmasına imkân bulunamamış bir başkalık gösteriyor. Dili, anlatımı, konusu geçen dönemler edebiyatından farklıdır. Geçen dönemle Tanzimattan bu yana gelen uzun bir süreyi anlatmak istiyorum. Gelecek bu yeni dönem, bağlarını belki daha uzak geçmişle kuracaktır. Belki bunun tohumları yakın geçmişlerde atılmıştır. Geleceğin Türk edebiyatı, belki atılan bu tohumlardan göğermeyecek, atılan bu tohumlar, gelecek edebiyatın nadas halindeki toprağı olacaktır. Bu edebiyat nasıl bir edebiyat olmaya aday? Hangi yanlarıyla kendinden önceki edebiyattan ayrılmakta? Ona kişilik kazandıran öz nedir? Bu soruların cevabı, bizi, önce geçmiş edebiyatla, bugüne kadar süregelen edebiyatla hesaplaşmaya götürür.

Tanzimatla başlayan politik öykünme dönemi, edebiyat alanında da etkilerini göstermiş, gerek biçim yönünden, gerek öz yönünden, edebiyatımız adeta batının yedeğinde giden bir edebiyat haline gelmiştir. Hem de batıyı çok gerilerden izleyerek. Bu edebiyat, toplumla organik bir ilgi kurabilmiş değildir. Halkın alkışını kazanmak, her zaman halkla ilgi kurmak, halkın edebiyatını yapmak anlamına gelmez çünkü. Bu dönemde kimi eserlerin halkın alkışını toplaması, politik etkenlerden ileri geliyordu. Daha sonraları Servetifünun, Fecriati, Milli Edebiyat ve bir bütün olarak Cumhuriyet dönemi edebiyatı da halkla organik bir ilgi kuramamış, halkçı bir edebiyat yapamamıştır. Edebiyatçı daima, devrimci edasında ve iddiasında olarak halktan kaçmış ve kopmuştur. Bu «devrimci» tipi edebiyatçı halkın kulübesine gideceğine, halkı kendi fil dişi kulesi içinde görmek yanlışlığı ve hayalciliği içindedir. Aslında soyut olarak bunu hayal etmek güzel olurdu, istenen şey, halkın ruhundan kopan bir ülküyü yansıtsa idi. Ama tam tersi. Edebiyatçı halkı kendi yanlış alanına çekmek istemekle gide gide ondan uzaklaşmış, öyle ki, bir yerde, ona karşı olmaya başlamıştır. Cumhuriyet dönemi öncesinde bu durum, böylesine kesin değilken cumhuriyetin üstünden yıllar geçtikçe halka karşı bu tutum daha belirgin olmaya başlamıştır. Evet, yapılan edebiyat, bütün iddialara rağmen halk dışı bir edebiyattı. Çünkü taşıdığı öz halka karşı idi.

Bu dönemde, iyi olan eserler, gene de, şu veya bu toplumsal iddiası olmadan yazılmış soyut edebiyat verimleridir. Hâmid'in Makber'i, Yahya Kemal'in, Ahmet Haşim'in, Necip Fazıl'ın, Ahmed Hamdi'nin, Ahmed Kutsi'nin eserleri gibi. Çünkü bu eserlerde, özellikle Necip Fazıl ve Ahmed Hamdi'de bir din mistiği yoksa da, soyut anlamda metafiziksel bir espri vardır. Ve dış dünya ile ilgisini kesmiş, bir bakıma kendi içine kapanmış Türk aydınının bu dönemde geçirdiği ruh sarsıntısını göstermek bakımından ilgi çekicidirler.

Cumhuriyet dönemi, propaganda edebiyatı dışında, edebiyattaki, özellikle şiir alanındaki etkisini Orhan Veliden itibaren göstermeye başlar. Çünkü Orhan Veli'ye kadar gelen edebiyatçılarda, edebiyat yönünden devrimlerin etkisi olduğu söylenemez. Bu kuşak, devrim olmasaydı bile eserini vermeye hazır durumdaydı. Zaten cumhuriyetin üstünden, bir edebiyatçı kuşağı yetiştirecek kadar vakit te geçmiş değildi. Bu yüzden, bir de devrimin özelliklerine uyduğu için, bu dönemin edebiyatı Orhan Veliyle başlar, diyorum. Orhan Veli kuşağı, işe biçimi bozmakla başlamıştır. Öz bakımından başlıca iddiaları da halka inmek olmuştur. Burada, halka inen edebiyatla, halkçı edebiyat arasında bir ayrım yapmak gerek. Halka inen her edebiyatın mutlaka halkçı olması gerekmeyeceği gibi, her halkçı edebiyatın da mutlaka halka inmesi gerekmez.

Halkçı edebiyat, her şeyden önce, halkın köklü medeniyet değerlerine inmek, bu medeniyetin halkın içgüdüsel duyguları üstünde yaptığı değişiklik ve etkileri yansıtmak, halkın metafizik sferinde süregelen moral değerlerini, ona bir hayat tarzı kazandırmış olan bu moral değerlerini ifade etmekle olur. Bu, aynı zamanda evrensel bir edebiyatın da şartıdır. Orhan Veli kuşağının şiiri ise, böylesi bir özden çok uzaktır. Hatta böyle bir öze karşıdır. Onu yıkmaya çalışır.

Ama zaman, insanın sübjektif iradesinin de üstünde kendi hükmünü yürütmektedir. 1950 lerden sonraki edebiyat ortamında metafiziğe doğru umutlu açılımlar olmuştur. Halkla barışık, halkçı bir edebiyatçı nesil ortaya çıkmış, ilk eserlerini vermeye başlamıştır.

SUSMAK

Ey sesimi keskin bir bıçak gibi
Kınında saklayan çağ
Ey sabırla bileyen günlerimi.

ERDEM BAYAZIT